

ЛОКАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Дослідження зосереджується на вивченні процесів локалізації гуманітарної політики України в умовах воєнного стану. У статті увага приділена основним, найбільш актуальним і об'єктивним викликам в гуманітарній сфері.

Увагу авторки зосереджено на тому, як на практиці на час дії воєнного стану здійснюється реагування на основні виклики та здійснюється розв'язання проблем гуманітарної кризи.

Особливо детально розглянуто питання надання допомоги внутрішньо перемішеним особам, їхній адаптації та інтеграції в територіальні громади, які їх приймають. Здійснено відповідні висновки та узагальнення, внесено окремі практичні рекомендації.

Ключові слова: гуманітарна політика, воєнний стан, публічне управління, місцеве самоврядування, внутрішньо переміщені особи, агресія росії.

Повномасштабне вторгнення російської федерації (далі – РФ) на територію України 24 лютого 2022 року стало викликом самому існуванню Української держави. Початковий привід для вторгнення створив акт визнання РФ «незалежності “ДНР” та “ЛНР”» в адміністративних межах Донецької та Луганської областей. Однак, як видається, основною метою війни в Москві бачили захоплення Києва та встановлення російського військового та політичного контролю над усією територією України. І лише після поразки російських військ на київському, чернігівському та сумському напрямках мету російської «військової операції» було звужено до захоплення всієї території Донбасу та відторгнення від України південних областей, розташованих уздовж узбережжя Чорного та Азовського морів¹.

Військові дії терористичної політики кремля, що одночасно поширювалася на півночі, сході та півдні України, викликали масові переміщення

¹ Екзистенціальний вимір російсько-української війни. URL: <https://cutt.ly/P2D53n4> (дата звернення: 15.09.2022).

населення нашої держави. За даними ООН, понад 6,9 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами. Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів².

Актуальність статті полягає у необхідності дослідження змін пріоритетів гуманітарної політики в умовах воєнного стану України. Ці зміни потребують вивчення як з точки зору визначення загальнодержавних пріоритетів, так і їх реалізації й аналізу тих проблем, що виникають на місцевому рівні.

Питання щодо загрози соціогуманітарному розвитку в умовах повномасштабної війни в Україні досліджували науковці Т. Боднарчук, О. Курбет³. Дослідженнями гуманітарної політики України в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів висвітлено у спільній статті А. Круглашова та Н. Сабадаш⁴. Також мною досліджувались зміни пріоритетів гуманітарної політики під час воєнного стану: локальний та регіональний вимір⁵. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні досліджували С. Ковальчук, М. Пивовар⁶.

Уряду та громадянському суспільству України довелося втілювати безпрецедентне за масштабом і складністю гуманітарне реагування у відповідь на ті загрози, руйнування та відповідні переміщення громадян, які тривають із моменту вторгнення росії до України у лютому 2022 року. Без негайної допомоги від міжнародних організацій, більшість з яких не поспішали мобілізуватися або розширювати свою присутність у країні, місцеві та здебільшого волонтерські зусилля стали основою початкової операції з надання різних видів невідкладної гуманітарної допомоги.

² Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів – нові дані ООН. URL: <https://cutt.ly/j2D6wMi> (дата звернення: 15.09.2022).

³ Боднарчук Т., Курбет О. Загрози соціогуманітарному розвитку в умовах повномасштабної війни в Україні URL: <https://cutt.ly/wVo81w9> (дата звернення: 15.09.2022).

⁴ Kruglashov A., Sabadash N. Decentralisation Processes in Ukraine: Dilemmas of Democratisation and National Security URL: <https://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/28441> (дата звернення: 15.09.2022).

⁵ Сабадаш Н. Зміни пріоритетів гуманітарної політики під час воєнного стану: локальний та регіональний вимір. URL: <http://surl.li/ekufz> (дата звернення: 15.09.2022).

⁶ Ковальчук С., Пивовар М. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/259521> (дата звернення: 15.09.2022).

Але ці зусилля не можуть бути успішними без залучення зовнішніх ресурсів⁷. На засіданні Ради Безпеки ООН 7 вересня 2022 року, заступниця генерального секретаря ООН з політичних та миротворчих питань Розмарі Дікарло наголосила, що гуманітарні потреби України стрімко зростають. За її словами, допомога ООН розширилась, і зараз різними формами допомоги охоплено 12,7 мільйона українців. Наразі ООН активно працює в усіх регіонах України, але організація «вкрай стурбована відсутністю доступу до українців, які проживають на територіях, що не підконтрольні уряду України». «Наші гуманітарні заходи охоплюють лише один мільйон людей у цих районах, незважаючи на підтверджені величезні гуманітарні потреби», – підкреслила Дікарло. За її словами, більшість гуманітарних організацій, що працюють в Україні, – місцеві, їх більше 60% від загальної кількості – понад 560, і тисячі українських волонтерів працюють по всій країні⁸. У таких умовах на місцевому та регіональному рівнях, особливо на тилкових територіях, важливою та відповідальною сферою має бути реалізація гуманітарної політики. Саме територіальні громади мають здійснювати вчасне реагування на виклики воєнного часу та розв'язання проблем гуманітарної кризи.

Так, наприклад, у Чернівцях уже 24 лютого 2022 відбулось засідання новоствореної координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху при виконавчому комітеті Чернівецької міської ради⁹. За результатами засідання прийнято рішення щодо допомоги внутрішньо переміщеним особам (далі – ВПО) у Чернівецькій міській територіальній громаді, зокрема:

– розгорнуто місця для тимчасово переміщених осіб на базі 57 закладів освіти: 29 закладів загальної середньої освіти комунальної форми власності; 3 приватні заклади загальної середньої освіти; 25 закладів дошкільної освіти¹⁰;

⁷ Локалізація інтернаціоналізації гуманітарного реагування в Україні. URL: <https://cutt.ly/N2D9Ngu> (дата звернення: 15.09.2022).

⁸ Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів – нові дані ООН URL: <https://cutt.ly/j2D6wMi> (дата звернення: 15.09.2022).

⁹ Поточні документи управління у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.

¹⁰ Там само.

– створено 12 пунктів видачі гуманітарної допомоги. У гуманітарних пунктах видавали продуктові набори, засоби гігієни, подушки, ковдри, постільну білизну, рушники, підгузки для дітей, дитяче харчування, одяг тощо. Понад 40 тис. сімей з числа внутрішньо переміщених осіб отримали допомогу на вищезазначених пунктах, з них жінок 70% та чоловіків – 30%¹¹.

– розроблено дорожню карту з отримання гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб¹²;

– створено довідник з корисною інформацією для ВПО. У довіднику зазначені телефони гарячих ліній, телефони місць поселення, надання медичної та психологічної допомоги; інформація щодо пунктів видачі гуманітарної допомоги, вказано адреси медичних закладів для отримання медичної допомоги; інформація щодо організації навчання у закладах загальної середньої освіти; адреси та графіки роботи безкоштовних лазень і безкоштовної соціальної пральні; розміщена інформація щодо ресторанів та кафе, які надають безкоштовне харчування; зібрана інформація щодо безкоштовних розваг для дітей та інформація для підлітків тощо¹³.

Станом на кінець липня 2022 року у Чернівецькій територіальній громаді було зареєстровано близько 44,5 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які отримали цей статус, з них 15,4 тис. чоловіків та 29,1 тис. жінок. На обліку перебуває 30,7 тис. сімей, нараховується понад 14 тис. дітей до 18 років, 22,9 тис. працездатного населення, понад 1,6 тис. осіб з інвалідністю, майже 5,8 тис. пенсіонерів, 133 багатодітні сім'ї, 67 сімей, які отримують соціальну допомогу. За час повномасштабної війни з росією майже 29 тисяч заявників отримали допомогу на проживання, що склало близько 300,3 млн гривень¹⁴.

Питання внутрішньо переміщених осіб є надзвичайно важливим, тому при виконавчому комітеті Чернівецької міської ради створено Координаційну раду з питань внутрішньо переміщених осіб, до складу

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Поточні документи управління у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.

¹⁴ Поточні документи департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.

якої входять представники громадських організацій, які опікуються розв'язанням питань ВПО. Чернівецька міська територіальна громада стала першою в західному регіоні, де запрацював такий консультативно-дорадчий орган, та єдиною в Україні, де він був створений одразу після широкомасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року¹⁵.

На першому засіданні цієї ради прийнято рішення щодо основних напрямів її діяльності, зокрема узгоджених дій на місцевому рівні в частині реалізації прав ВПО на забезпечення житлом, інтеграції ВПО у громаду, сприяння релокації бізнесу та працевлаштування ВПО¹⁶. Координаційною радою було підтримано пропозицію щодо внесення змін до «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 в Чернівецькій області» в частині підтримки ВПО¹⁷. Для забезпечення надання якісних соціальних послуг особам з категорії ВПО прийнято рішення про створення служби «Центр підтримки внутрішньо переміщених осіб» при Чернівецькому міському центрі соціальних служб. Зазначений проєкт рішення розглянуто і схвалено на засіданні сесії Чернівецької міської ради¹⁸ і він реалізується на практиці.

Вимагає особливої уваги те, що як представники цієї категорії українського громадянства потребують адаптації до нових умов та допомоги в пошуках працевлаштування, забезпечення якісними освітніми, медичними, культурними послугами, так і місцевому населенню також потрібна адаптація до тих нових обставин, коли поруч з ними опинилися люди з відчутно різними підходами до життя і спілкування, повсякденними практиками діяльності, формами і змістом спілкування, врешті-решт своїми цінностями¹⁹.

Від успішної соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб залежить політична стабільність, соціальні відносини, розвиток економіки, культури, знижується соціальна напруга в суспільстві. Соціальна адаптація переселенців визначається як встановлення оптимальних

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Поточні документи Чернівецької міської ради.

¹⁹ Ковальчук С., Пивовар М. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/259521> (дата звернення: 15.09.2022).

відносин переселенців із соціальними інститутами, групами, органами влади на території проживання; закріплення тенденції до партнерських відносин з іншими групами, що здійснюється на основі вирівнювання показників їхнього соціального та економічного стану; нормалізація морально-психологічного самопочуття переселенців на основі випробуваного почуття приналежності до місцевого співтовариства, усвідомлення і прийняття цінностей, переконань, норм²⁰.

Варто зазначити, що це величезна робота, яка лягла на плечі місцевої і регіональної влади, мешканців громад. Як наслідок породжує необхідність водночас у чітко визначених пріоритетах загальнодержавної політики, тому що делегуючи повноваження на місця, органи центральної влади повинні й забезпечити органи місцевої виконавчої влади та інститути місцевого самоврядування не лише новими повноваженнями та завданнями, але й достатніми фінансовими та іншими ресурсами для їх успішного виконання.

Необхідно підкреслити, що величезну роль і на цьому етапі боротьби Української держави за свою майбутність головним чином відіграли громадяни України, волонтерський рух, громадські організації, асоціації. Їх активність проявляється в повсякденній допомозі й підтримці не лише на лінії фронту, на територіях, охоплених бойовими діями, але й у відносно глибокому тилу. Передусім, у праці з внутрішньо переміщеними особами, дітьми та дорослими, людьми похилого віку, які потребують особливої уваги та підтримки. Варто зазначити, що громадянське суспільство, громадський сектор показав свою життєздатність та виключно важливе значення у відсічі ворогові²¹. Але війна не вщухає, а триває далі і ресурси громадянського суспільства також потребують оновлення та різнобічної підтримки.

Серед конкретних прикладів допомоги інституціям громадянського суспільства можна згадати наступний. Чернівецька міська територіальна громада взяла участь у відборі щодо реалізації проєкту USAID «Демо-

²⁰ Соціальна робота в територіальних громадах з внутрішньо переміщеними особами. URL: <http://surl.li/ekton> (дата звернення: 15.09.2022).

²¹ Ковальчук С., Пивовар М. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/259521> (дата звернення: 15.09.2022).

кратичне врядування у Східній Європі» (DG East). Нова ініціатива DG East має на меті надання технічної підтримки органам місцевого самоврядування західних областей України, які прийняли найбільшу кількість ВПО і потребують сприяння в ефективному управлінні цією допомогою. Надання технічної підтримки буде зроблено через надання тренінгових онлайн-курсів, які включатимуть ознайомлення з основними принципами управління ВПО, відповідними міжнародними стандартами, кращими практиками, а також конкретною допомогою ОМС у визначенні ключових потреб ВПО, оцінюванні наявних проблем і пошуку шляхів їх подолання. У межах цієї діяльності планується підтримка 12 громад Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей України²².

16 березня 2022 року створено гуманітарно-координаційний центр для прийому та розподілу гуманітарної допомоги на території громади при Чернівецькій міській раді²³. За ініціативи Чернівецької міської ради у співпраці з органами влади та волонтерськими бізнес-проектми запрацював Логістичний хаб гуманітарної допомоги у Сереті (Румунія) та Чернівцях для забезпечення транспортування гуманітарної допомоги з різних країн світу через румунсько-український кордон – «Help Ukraine Romania»²⁴.

Загалом у логістичних центрах і гуманітарному штабі працювали понад 100 людей – від вантажників і сортувальників до логістів та координаторів²⁵.

Тільки у перший місяць війни, за березень 2022 року, доставлено понад 700 тонн вантажів до 56 міст України, використано 89 автомобілів²⁶.

Відзначимо, що логістичний хаб «Help Ukraine Romania» виконує наступні завдання:

- забезпечує надходження гуманітарної допомоги з-за кордону;
- залучає партнерів, допомагає з пошуком транспорту для доставлення вантажу на румунсько-український кордон, надає трансферний склад та супроводжує перетин кордону;

²² Поточні документи Чернівецької міської ради.

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

- працює через Чернівецьку міську раду з офіційними запитами територіальних громад, що знаходяться в зоні бойових дій. Фокусується на безпосередній підтримці міст і селищ України;
- здійснює електронний облік товарів, які щоденно прибувають з десятків країн світу, а також авто, відправників та отримувачів;
- працює з верифікованими водіями в Україні та організовує пришвидшену процедуру проходження блокпостів для оперативного доставлення гуманітарної допомоги територіальним громадам.

Для виконання деяких завдань гуманітарного спектру органи місцевого самоврядування залучають допомогу міжнародних донорів, партнерів і міст-побратимів. Розширення такої співпраці дозволяє зменшити видатки місцевих бюджетів, які фінансуються із власних доходів або трансфертів з держбюджету, та зберегти їх фінансову спроможність. Вищевказані заходи реагування на прояви гуманітарної кризи необхідні для подальшої підтримки життєдіяльності громад в умовах суттєвого скорочення місцевих надходжень. Тут важлива підтримка уряду міжнародними партнерами України. Важливо, щоб уряд, представники громадянського суспільства, органи місцевого самоврядування продовжували працювати спільно з міжнародними агенціями та надійними партнерами України у напрямку забезпечення вирішення завдань гуманітарної допомоги.

Висновки

Російська агресія проти України спричинила серйозну масштабну гуманітарну кризу. Повномасштабне військове вторгнення росії та інтенсивні бойові дії, що тривають в Україні з 24 лютого 2022 року, призвели до болісних гуманітарних наслідків для населення України, оскільки постачання базових товарів і послуг призупинилося, а цивільне населення намагається врятуватися від бойових дій. Запровадження в Україні воєнного стану позначилося на всіх сферах суспільного життя. Війна зосередила увагу на важливості гуманітарної політики, що зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності органів місцевого самоврядування на період дії воєнного стану. Передусім постала необхідність своєчасної допомоги внутрішньо переміщеним особам, особливо на початку повномасштабної війни, з

подальшою їх адаптацією та інтеграцією у територіальні громади. Розв'язання проблем вимушених переселенців локалізується на місцевому рівні, де розкривається вся гострота ситуації перебування переміщених груп людей. Одним із стратегічних пріоритетів для гуманітарної спільноти має бути визначення та підтримка довгострокових рішень, які дозволять внутрішньо переміщеним особам відновити своє життя і жити в безпеці та гідності. Важливим є розвиток мережі послуг консультаційної, інформаційної, юридичної та психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Усе вище перелічене передбачає ретельне планування як ресурсів, так і стратегічних підходів до розв'язання гуманітарних проблем. Для органів місцевої влади варто розробити відповідні стратегії розвитку громад, враховуючи наявні потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб. Також на основі стратегій доречним є затвердження місцевих цільових програм з відповідним фінансовим ресурсом для підтримки, адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючу громаду.

Nataliia SABADASH

LOCALIZATION OF NATIONAL HUMANITARIAN POLICY IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR IN UKRAINE

The study focuses on the processes of localization of Ukraine's humanitarian policy under the conditions of martial law. The article outlines the main and most relevant current challenges in the humanitarian sphere, provoked by Russian war against Ukraine.

Special attention is paid to practical issues of the authorities and society responses to those challenges of humanitarian crisis problems which carried out during martial law.

The author considers also some issue of assistance to internally displaced persons, their adaptation and integration into the territorial communities that host them. Finally, some conclusions are made and proposals suggested.

Key words: *humanitarian policy, martial law, public administration, local self-government, internally displaced persons, Russia's aggression.*

Список джерел

1. Kruglashov A., Sabadash N. Decentralisation Processes in Ukraine: Dilemmas of Democratisation and National Security. URL: <https://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/28441> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Боднарчук Т., Курбет О. Загрози соціогуманітарному розвитку в умовах повномасштабної війни в Україні. URL: <https://cutt.ly/wVo81u9> (дата звернення: 15.09.2022).
3. Екзистенціальний вимір російсько-української війни. URL: <https://cutt.ly/P2D53n4> (дата звернення: 15.09.2022).
4. Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів – нові дані ООН. URL: <https://cutt.ly/j2D6wMi> (дата звернення: 15.09.2022).
5. Ковальчук С., Пивовар М. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/259521> (дата звернення: 15.09.2022).
6. Локалізація інтернаціоналізації гуманітарного реагування в Україні. URL: <https://cutt.ly/N2D9Ngu> (дата звернення: 15.09.2022).
7. Поточні документи департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.
8. Поточні документи управління у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.
9. Поточні документи Чернівецької міської ради.
10. Сабадаш Н. Зміни пріоритетів гуманітарної політики під час воєнного стану: локальний та регіональний вимір. URL: <http://surl.li/ekufz> (дата звернення: 15.09.2022).
11. Соціальна робота в територіальних громадах з внутрішньо переміщеними особами. URL: <http://surl.li/ekton> (дата звернення: 15.09.2022).